

Turkey between East and West: a choice to be made?

Turkije Instituut i.s.m. Studium Generale Leiden in het kader van de lezingenreeks 'Over de grenzen van Turkije'

Woensdag 12 maart 2008, Steenschuur 25 te Leiden

Spreker: Sinan Ülgen, voorzitter Centre for Economic and Foreign Policy Studies (EDAM) in Istanbul

Moderator: Lily Sprangers, directeur Turkije Instituut

'De democratische ontwikkelingen in Turkije moeten worden bestendigd door lidmaatschap van de EU'

In zijn inleiding refereerde Ülgen aan een van Osama bin Laden die opdook op 12 september 2001. Daarin sprak Bin Laden over '80 jaar van islamitisch lijden en vernedering'. Volgens Ülgen verwees Bin Laden daarmee naar de val van het islamitische Osmaanse Rijk en de seculiere hervormingen die Atatürk en de zijnen na de stichting van de Republiek Turkije in 1923 doorvoerden. Vervolgens ging Ülgen in op de democratische en economische ontwikkelingen in Turkije in de laatste jaren. Hij trachtte antwoord te geven op twee fundamentele vragen: waarom is Turkije belangrijk voor de wereld, en waarom zoekt Turkije aansluiting bij Europa?

Het medicijn tegen de radicale islam

Ülgen benadrukte dat Turkije niet een islamitisch, maar een seculier land is. 'Het is een seculiere staat met een overwegend islamitische samenleving.' In Turkije zijn staat en religie gescheiden: in officiële teksten of op bankbiljetten wordt niet verwezen naar God. Alleen neemt het secularisme in Turkije een vorm aan waarin de religie onder toezicht staat van de staat; er bestaat een overheidsorgaan dat de religie controleert. Ülgen wees erop dat er in Turkije al sinds 1946 een democratie met een meerpartijstelsel bestaat, dertig jaar eerder dan bijvoorbeeld Spanje of Portugal. Vrouwenstemrecht werd ingevoerd in 1934, tien jaar eerder dan in Frankrijk. De democratie heeft kortom volgens Ülgen in Turkije diepe wortels.

Ülgen meent dat Turkije het medicijn tegen de radicale islam belichaamt, doordat het de islam in zich heeft opgenomen. De huidige regeringspartij AKP van premier Erdoğan heeft weliswaar haar wortels in de politieke islam, maar is 'volledig toegewijd aan het democratische politieke spel'. Turkije is het bewijs dat democratie en de islam samen kunnen gaan. Het model van Turkije is echter niet zomaar toepasbaar in andere islamitische landen. Eerst moet aan een aantal voorwaarden zijn voldaan, zoals een cultuur van 'laïcité', en een verbintenis met het westen, aldus Ülgen. Volgens hem is Turkije sinds 1923 stevig verankerd in het westen.

Economische ontwikkelingen

Turkije is na China en Brazilië de belangrijkste 'emerging market'. Met een bruto nationaal product van 500 miljard dollar is Turkije de zeventiende economie in de wereld, en de gemiddelde economische groei in de afgelopen vijf jaar was 6,7 %. Turkije heeft deze opmerkelijke economische groei gerealiseerd in dezelfde tijd dat het belangrijke democratiserende maatregelen doorvoerde. Het afschaffen van de doodstraf bijvoorbeeld en het verbeteren van de rechten van minderheden,

maatregelen die tot stand zijn gekomen in het kader van de voorbereidingen tot toetreding tot de Europese Unie.

Ülgen denkt daarom dat het voorbeeld van Turkije daarom voor ontwikkelingslanden een waardevol alternatief is: deze landen nemen steeds vaker een voorbeeld aan landen met een autocratisch systeem, zoals Rusland en China. Het zijn landen waarin economische groei niet gepaard gaat met democratisering, een combinatie die lange tijd noodzakelijk werd geacht. Deze ontwikkelingslanden zien dat autocratische controle over de economie de onevenredige verdeling van welvaart kan voorkomen, en neigen ernaar te denken dat dat misschien nog helemaal niet zo slecht is. Ülgen noemt dit de 'mythe van het autoritarianisme', en het voorbeeld van Turkije komt wat dit betreft volgens hem op het juiste moment.

Europese toetreding

Ülgen waarschuwde echter dat de ontwikkelingen die Turkije heeft doorgemaakt niet onomkeerbaar zijn. De hervormingen in Turkije kunnen stagneren, en het land kan in de ban komen van extreem nationalisme. Daarom moeten de democratische ontwikkelingen in Turkije volgens Ülgen worden bestendigd door lidmaatschap van de Europese Unie. 'Dit is de reden,' zei Ülgen, 'dat mensen zoals ik in Turkije de toetreding tot de EU van harte ondersteunen.'

Vervolgens ging Ülgen in op het begrip 'privileged partnership', dat vaak wordt genoemd als een alternatief voor het lidmaatschap van Turkije. Ülgen zei dat er voor Turkije in Centraal-Azië, het Midden-Oosten of Rusland geen geloofwaardige alternatieven voor de Europese Unie zijn. Het tweede bezwaar is volgens Ülgen dat bij een 'privileged partnership' Turkije geen zeggenschap zou hebben over zaken die het land direct aangaan. Voor een land zo groot als Turkije is dat niet acceptabel. Een dergelijk geprivilegieerd partnerschap is volgens Ülgen 'a complete non-starter'. Ülgen stelde dat de EU voorheen tegen Turkije zei: 'Je kunt toetreden als je aan de voorwaarden voldoet, 'terwijl de EU nu zegt: 'Voldoe eerst maar eens aan de voorwaarden, daarna zien we wel weer verder'.

In het geval dat Turkije niet zal worden geaccepteerd terwijl het wel al aan alle voorwaarden voor lidmaatschap heeft voldaan, voorziet Ülgen de, wat hij noemt, 'Russificatie' van Turkije: een toename van de autocratische en nationalistische tendensen in het land. Tenslotte somde Ülgen de voordelen van een Turks lidmaatschap op. Volgens hem wordt de EU met Turkije een machtiger speler op het wereldtoneel, zal de EU een grotere energiezekerheid hebben, en zal een Turkse toetreding bijdragen aan de integratie van de Europese moslims.

Discussie

Vanuit het publiek werd gevraagd naar Ülgens visie op de gecompliceerde binnenlandse politieke verhoudingen in Turkije en de rol die de EU daarin speelt. Immers, de EU steunt de AKP, tot ongenoegen van de kemalisten. Tegelijkertijd daalt de steun voor EU-lidmaatschap. Misschien zegt Turkije zelf straks nee! Ülgen draaide de zaak om: kan Turkije nee zeggen tegen Europa? Turkije zal uiteindelijk moeten besluiten of het aanbod van Europa acceptabel is. Ülgen sprak van een schisma in de huidige Turkse politiek. Zij van wie je zou verwachten dat ze pro-EU zijn, zijn tegen en andersom. Hij noemde het een tragedie dat de Turkse sociaal-democraten eurosceptisch zijn.

De overige vragen uit het publiek betroffen bekende thema's. Hoort Turkije in cultureel opzicht bij Europa? Ülgen merkte op dat het culturele verschil tussen Zweden en Grieken waarschijnlijk groter is

dan tussen Roemenen, Bulgaren en Turken. Religie zou niet het verschil moeten maken, vond Ülgen. Turkije deelt de Europese waarden 'dus in cultureel opzicht staan we niet zo ver van elkaar af.'

Hoe zit het met de politieke invloed van het leger? Ülgen meende dat de civiel-militaire verhoudingen in Turkije zijn verbeterd. De demonstraties tegen de vermeende invloed van het islamisme waren geen teken van instabiliteit, aldus Ülgen. Integendeel, de Turkse maatschappij wordt volwassen: het is niet langer het leger dat als 'watchdog' van het regime optreedt, maar de Turkse burger.

Is de Europese angst voor migratie gegrond? Ülgen haalde de resultaten van een onderzoek aan waaruit bleek dat, wanneer de politieke deur gesloten blijft voor Turkije, de migratie uit economische motieven naar Europa toe zal nemen. De controle over migratie wordt echter verzekerd als Turkije deel uitmaakt van Europa.

Waarom is een Turkse Unie, vergaande samenwerking tussen de 'Turkse' landen (o.a. Turkije, Turkmenistan, Azerbeidzjan, red.) geen optie, wilde iemand uit het publiek weten. 'Dat is hetzelfde als vragen waarom Spanje zich niet op die manier op Latijns-Amerika focust', antwoordde Ülgen. Turkije heeft volgens hem veel bij te dragen aan de regio, maar niet meer dan dat.

In Turkije bestaat de vrees dat het EU-proces de interne stabiliteit in gevaar zal brengen door de nadruk te leggen op de eisen en aspiraties van minderheden. Ülgen sprak zijn overtuiging uit dat de versterking van democratische instituties binnen het Europese raamwerk het antwoord is: alleen dan kan Turkije adequaat omgaan met dergelijke aanspraken.